

Знахідки та особливості екології видри річкової (*Lutra lutra*) на території Національного природного парку «Бузький Гард»

Владислав Артамонов, Андрій Сидорак

Національний природний парк «Бузький Гард» (Мугія)
e-mail: ava2008@ukr.net; orcid: 0000-0002-3099-3651

ARTAMONOV, V., A. SYDORAK. Finds and ecological features of the Eurasian otter (*Lutra lutra*) in the Buzkyi Gard National Nature Park. — Information on new finds of the Eurasian otter (*Lutra lutra*) in the territory of Buzkyi Gard National Park is given. Some data are also given on the specifics of the otter's diet, including its preying on animal species that are included into protection lists. The case of late (autumn) reproduction of otters is noted and described. The state of the otter population within the national park and the probable threats for this species related to the decrease of the river water content were assessed. The high level of rarity in the national park's fauna and its concentration in small areas have been confirmed.

Вступ

Національний природний парк «Бузький Гард», більше відомий як Гранітно-степове Побужжя, розташований на півночі Миколаївської області на межі північного Степу та Лісостепу. Річка Південний Буг, яка є природною межею між відрогами Подільської та Придніпровської височин, від м. Первомайськ до селища Олександрівка промиває собі русло в гірських породах Українського кристалічного щита, утворюючи каньйоноподібну долину з річковими порогами. За даними Басейнового управління річки Південний Буг ця ділянка річки має найвищі з усього басейну показники екологічного стану, а також характеризується високим біорізноманіттям і раритетністю флори та фауни (Афанасьєв... 2014).

Мета роботи — описати нові знахідки одного з індикаторних видів тварин на території НПП «Бузький Гард» видри річкової (*Lutra lutra*) та проаналізувати деякі особливості його екології.

Матеріал та межі території дослідження

Матеріалами для цієї публікації стали результати досліджень, проведених протягом 2019–2020 рр.

Схема території досліджень представлена на рис. 1. Пошук і накопичення відомостей здійснено за кількома типами джерел даних:

Рис. 1. Місця зустрічей видри річкової в околицях с. Куріпчине Первомайського району Миколаївської обл. Червоними «галочками» позначено місця спостережень виду у 2021 р.: 11.08.21 (вгорі), 28.03.21 та 07.09.21 (внизу).

- 1) прямі реєстрації спостережень тварин під час обходів території НПП «Бузький Гард», у тому числі й під час полювання або споживання їжі, а також знаходження кормових столиків із залишками тварин;
- 2) повідомлення співробітників НПП про спостереження тварин або сліди їхньої життєдіяльності, у тому числі з наданням фотографій;
- 3) реєстрації на облікових маршрутах вздовж Південного Бугу.

Результати та їх обговорення

Про частоту спостережень. Під час першого огляду популяції видри на території НПП «Бузький Гард» (Андрусенко 2012) автор повідомив про орієнтовну кількість облікованих особин на трьох основних ділянках. Використання постійних маршрутів обліків дозволяє проводити моніторинг стану популяції видри та порівнювати з первинними даними, згідно з якими тільки в межах Мигіївської ділянки НПП перебуває до 20 особин цих тварин. У середньому сліди життєдіяльності 1–2 особин у вигляді слідів, екскрементів, кормових столиків з рештками їжі трапляються на 1 км берегової лінії.

Про осіннє розмноження. О 18:30 7 вересня 2021 р. під час обходу території на правому березі Південного Бугу в районі уроч. Громова та Чернечого порогу неподалік від урізу води провідним інженером відділу держохорони НПП «Бузький Гард» А. Сидораком виявлене щеня видри річкової. Звернути на себе примусив його крик, який був схожий на писк птаха. Щеня зачепилося задньою ногою за розвилку невеликої гілки та, через зовсім молодий вік, не могло самостійно вибратися з природньої пастки, бо переміщалося тільки повзаючи. Довжина тіла тварини без хвоста не перевищувала 12 см, шерсть дуже м'яка, на ній залишались вм'ятини від трави. Після того, як, не

торкаючись руками до тварини, її звільнили, щеня не втікало в нору, а деякий час роздивлялося людину.

При огляді місцевості поруч виявлено в березі нору із чітко видимим входом із суші. У норі перебувало ще двоє щенят, поведінка яких була більш обережною та настороженою. Дорослих тварин поруч не помічено. Під час цієї події здійснено фотографування на камеру смартфона (рис. 2).

Необхідно зазначити, що під час спостереження був відмічений низький рівень води в річці, який навіть за умов вересневої межени був значно нижче за звичайні показники. Унаслідок цього оголився вхід до нори, що наразило на небезпеку малят.

Привертає увагу малий вік безпомічних цуценят у вересні, адже за відкритими даними виведення потомства у видри трапляється в травні, а в липні цуценята виходять з нори. Це спонукає зробити висновок про зміщення терміну народження малят на більш пізній період – на вересень.

Про активність і життя видр. Активність видри неодноразово помічалась у цьому урочищі при обходах території охороною та проведенні облікових робіт науковцями Парку (Артамонов & Легкий 2020).

Так, 28 березня 2021 р. на Чернечому порозі одним з авторів спостерігалось у вечірню пору доби полювання великої особини видри річкової на велику особину марени дніпровської (*Barbus borysthenicus*).

Рис. 2. Видреня, виявлене автором 7 вересня 2021 р. Очевидний факт осіннього розмноження. Фото Андрій Сидорак.

Рис. 3 (ліворуч). Кормовий столик видри: з'їдена марена (*Barbus borysthenticus*). 28.03.2021. Фото: Андрій Сидорак.

Рис. 4 (праворуч). Полоз лісовий (*Zamenis longissimus*), впольований і поїдений видрою. 11.08.2021. Фото: Яна Овсієнко.

Риба була добыта і протягом 20 хвилин можна було спостерігати, як хижак поїдав жертву на кормовому столику, проте, злякавшись, покинув їжу (рис. 3) і пірнув у воду. Розмір марени сягав 50 см, а вага понад 1 кг, що свідчить про міцну особину. Тобто харчова база тварин достатня і не може бути причиною пізньої вагітності.

Також 11 серпня 2021 р. співробітниками Парку С. Артамоною та Я. Овсієнко зафіксовано випадок харчування видри полозом лісовим (*Zamenis longissimus*) (рис. 4). Це відмічено на лівому березі Південного Бугу в районі Вільхового острова та Другого Мигійського порогу. Від попереднього місця полювання вверх за течією відстань склала 2,5 км.

Обговорення

Отримані нами дані по результатах зустрічей видри річкової (*Lutra lutra*) дозволяють припустити, що стан популяції цього хижака в межах НПП «Бузький Гард» є стабільним і незагрозливим. Однак зафіксований випадок пізнього розмноження видри поряд із фактором екстремального маловоддя у вересні викликають занепокоєння внаслідок тенденції зниження рівня води річок басейну Південного Бугу і потребують пильної уваги до змін, які відбуваються в природних комплексах НПП.

Пересування безпомічних малюків видри повзком говорить про те, що їхній вік не перевищував трьох тижнів. Тобто орієнтовна дата народження може бути у другій декаді серпня, що майже на три місяці пізніше звичайних травневих пологів. Привертає увагу також факт відсутності дорослої особини біля нори та залишення малюків одиними і беззахисними.

Факти виявлення харчування видри річкової (*Lutra lutra*), яка має ряд охоронних міжнародних і національного статусів: занесена до Червоної книги України (вразливий), Світового та Європейського червоних списків (NT) (IUCN ... 2020), Резолюції 6 Бернської конвенції (Resolution... 1988) — видами тварин, що також занесені до Червоної книги України: полозом лісовим (*Zamenis longissimus*; ЧКУ, категорія «зникаючий») та мареною дніпровською (*Barbus borysthenicus*; ЧКУ, категорія «зникаючий») — ще раз підтверджують раритетний склад фауни НПП «Бузький Гард» та її концентрацію на невеликих територіях, які не потерпають від господарського освоєння.

Подяки

Автори висловлюють подяку всім згаданим у тексті колекторам (провідний спеціаліст НПП С. Артамонова, мол. науковий співробітник Я. Овсієнко) за повідомлення важливих даних. Також автори вдячні Ігорю Загороднюку за сприяння у підготовці цього матеріалу та докладні методичні рекомендації.

Література

- Артамонов, В., С. Легкий. 2020. Ссавці регіону Національного природного парку Бузький Гард. *Novitates Theriologicae*, **11**: 32–42.
- Андрусенко, А. 2012. Стан популяції видри річкової (*Lutra lutra*) на території НПП «Бузький Гард». *Праці Теріологічної Школи*, **11**: 138–140. [CrossRef](#)
- Афанасьєв, С., А. Петерс, В. Сташук, О. Ярошевич. 2014. План управління річковим басейном Південного Бугу: аналіз стану та заходи. Вид-во ТОВ «НВП «Інтерсервіс», Київ, 1–188.
- Convention... Convention on the Conservation of European Wildlife and Natural Habitats Standing Committee.
- Resolution... 1998. Resolution No. 6 (1998) listing the species requiring specific habitat conservation measures. (Adopted by the Standing Committee on 4 December 1998). <https://bit.ly/32ptEcg>
- IUCN... 2020. The IUCN Red List of Threatened Species. 2021 <https://www.iucnredlist.org>

Резюме

АРТАМОНОВ, В., А. СИДОРЯК. Знахідки та особливості екології видри річкової (*Lutra lutra*) на території Національного природного парку «Бузький Гард». — Наводиться інформація про нові знахідки видри річкової (*Lutra lutra*) на території НПП «Бузький Гард». Також наведено деякі дані про особливості харчування видри, у тому числі й полювання її на види тварин, які занесені до охоронних списків. Відмічено й описано випадок пізнього (осіннього) розмноження видри. Оцінено стан популяції видри в межах НПП та ймовірні загрози цьому виду, пов'язані зі зниженням рівня води річки. Підтверджено високу раритетність фауни НПП та концентрацію її на невеликих територіях.